

(d)

PILAR RAHOLA I CARME VALLS*

Pilar Rahola

Primer de tot voldria disculpar-me, perquè crec que és un acte de profund incivisme arribar tard a un lloc al qual t'esperen i, sobretot, si a sobre et fan l'honor de venir-te a escoltar... de manera que perdoneu-me. Quedaria molt bé si digués per què he arribat tard, però potser sonarà com una excusa: he arribat tard perquè tot i que sóc una dona que té les idees molt clares, i ho tinc tot molt resolt, com a dona que intenta conciliar la vida laboral i la vida familiar, he hagut de comprar la disfressa de la filla per demà, el llibre que li falta al nen, un pijama que faltava que també era una cosa molt urgent, uns deures que quedaven que no acabàvem de saber, i el marit és un home tan ocupat que arribarà quan pugui. Bé, què els he de dir del tema? No es pensin que aquest tema el tenim resolt ni els que ho diem més, no, no. Ara bé, les estimem molt les nostres parelles, i ens entenen, ens entenen tant, que... en fi, ho fem tot nosaltres.

Bé, començaré. Intentaré no fer-ho molt llarg perquè penso que el que tindrà segurament més gràcia serà el debat posterior i, també, vull sentir la Carme que és una dona que fa anys que personalment admiro molt. Per tant, intentaré ser molt concisa, però voldria començar amb un anecdotari més proper com aquest mateix amb què acabo de començar.

La primera és que venia parlant al cotxe –amb mans lliures eh?– amb el Cuní, i direu: “Si parreu cada dia, què feu parlant a la tarda?”. Doncs, mira, a vegades passa. I li dic: “Ara saludaré la teva amiga Carme Valls, que vaig a un acte amb ella”. I em diu: “De què parlareu, de dones, oi?”. I jo: “Sí, em temo que sí”. I ell: “Però no veus que això no ho arreglarem al segle XXI? Parreu de la dona del segle XXII, que tindreu més temps”. “Mira, em venjaré i ho diré!”.

La segona és la darrera baralla que jo he tingut per aquest tema. Vaig participar aquest cap de setmana en una conferència internacional sobre el

* Pilar Rahola és periodista i Carme Valls, metgessa. Aquestes intervencions formen part del discurs que ambdues van pronunciar durant la presentació del número 11 d'aquesta revista. L'acte es va celebrar al Palau Robert de Barcelona, justament amb el títol “Feminismes del segle XXI”.

terrorisme a París, i després vaig tenir l'honor, per a mi ho va ser, de participar a la manifestació contra el racisme i l'antisemitisme que es va fer a la tarda arrel de l'assassinat d'aquell xicot de 23 anys, d'una manera terrible. La meva conferència es titulava *La democràcia ferida*, i parlava dels grans reptes que tenim avui dia amb la democràcia i els totalitarismes. Havia de parlar dels drets humans, i en francès són *les droits de l'homme*, i no hi havia manera que entenguessin que jo no volia dir *les droits de l'homme*, i aleshores va haver-hi un moment que vaig dir: "*Les droits de l'homme*, és a dir, els drets de les persones humanes", perquè jo vull recordar que les dones tenim algun problema amb els drets fonamentals. En un idioma tan important com el francès i una societat tan avançada en tants aspectes, el tema gramatical no l'han resolt, hi continua essent. En català diem *els drets humans*, drets fonamentals; en francès diuen *les droites de l'homme*. I a la pròpia manifestació contra el racisme, estava ple de pancartes apel·lant a *les droits de l'homme*.

Ara explicaré per què aquesta anècdota em sembla interessant. La Meri Torras i tota la gent de *Lectora* –i, per cert, aprofito per felicitar-vos, per la constància, la intel·ligència, i pel sentit de lluita, deixeu-m'ho dir així– ens convoquen aquí, no sé si perquè devem tenir una edat i sembla que en sabem una mica de parlar del feminisme o explicar per on van les coses en la lluita i les reivindicacions de la dona en el segle XXI. El primer que se m'acut de dir, fruit de l'experiència i també de la reflexió, és que hem de tornar-ho a fer visible. El gran problema de la dona al llarg dels segles ha estat la invisibilitat. Doncs tornem a tenir un problema amb la invisibilitat. Per què? Perquè en el que serien les societats democràtiques, en el primer món, es té la impressió que tot està conquerit i que, per tant, això ja és un debat, és una reivindicació i és una conquesta pesada, força antipàtica i incòmoda, i d'aquelles que podríem tipificar de: "Què més voleu?". És a dir: hi ha la impressió, molt sovint en sectors que no han fet mai res per a aquests drets, que el tema està resolt, i en conseqüència tot el que es faci no és res més que una insistència obsessiva, tal vegada fanàtica i sovint fonamentalista. Jo he sentit parlar del feminisme radical, que és un concepte que agrada molt usar cada dos per tres, o del feminisme obsessiu o, fins i tot, del feminisme juràssic. El fet, però, és que en aquest primer món, on teòricament (i no és l'únic dret que està trepitjat i està malmès, evidentment, però avui ens convoquen per aquest), en aquest primer món on sembla que les dones hem assolit la capacitat d'intervenir socialment i hem sortit col·lectivament de l'armari, i ens hem situat en el primer centre de poder, ja podem arribar arreu: al poder polític, a l'econòmic, al social. Però en aquest món tan idíl·lic està pràcticament tot per conquerir pel que fa al canvi de paradigma social. I això és tan seriós que arriba a tots els segments socials, des del més violent, des del problema òbviament tan conegut del maltractament, que implica un problema de cultura col·lectiva encara molt de fons, fins a temes molt menors com, per exemple, l'absoluta manca de conciliació entre la vida laboral i la vida familiar, que no implica res més que castigar la dona.

La Carme us parlarà, perquè d'això en sap molt, de la visió masculina de la medicina. I com dones com ella arriben a ser pioneres en aquesta mirada femenina que canvia totalment la medicina. Tot el pensament que ha marcat la nostra història és un pensament masculí, és allò que deia la Maria Mercè-Marçal, "el cap d'home dins del nostre propi cap". A partir d'aquí no pots explicar-te res, no et val la psicologia perquè està pensada en termes masculins, et va la ciència a mitges, et va la medicina a mitges, i anem fent el que podem ficant-nos com si fos una mena de "cunya" en un món que ha estat pensat (*les droïts de l'homme*) des d'una concepció totalment masculina i segregacionista de la dona. Per tant, el primer que jo diria com a reflexió més de fons, com a petit titular sobre què hem de fer, és tornar a dir: això no està resolt, aquest tema no l'hem resolt. I no tenir-lo resolt implica molt dolor, perquè al capdavant no estem parlant de coses abstractes, estem parlant de patiment, de dolor, de dones que tal vegada no s'atreviran a ser mares per no perdre la feina, de senyores que treballen com unes boges i, a sobre, després es carreguen tota la vida domèstica, de dones amb mala consciència perquè tal vegada no estan prou amb els nens com voldrien, de discriminació en els sous, de discriminació en les promocions, d'haver de lluitar molt més per aconseguir arribar al mateix lloc i sempre ser sospitosa, de tot allò que té a veure amb les grans decisions; quan una dona hi arriba sempre ho ha de demostrar molt i fer-se perdonar permanentment aquell lloc usurpador que finalment ha aconseguit. El llistat d'exemples seria tan aclaparador que em sembla que me'l puc estalviar.

Per tant, la visibilitat. La visibilitat és tan important, i això ens permetrà enllaçar amb l'altre gran problema que és el tercer món, que pot permetre que passin coses com la següent en el nostre propi país: no fa pas gaire hi va haver una festa musulmana a Barcelona, la festa del xai. Jo que sóc una persona que crec en les societats multiculturals, i en la barreja, i ciutats com Nova York m'agraden perquè hi veig de tot i perquè hi sento tots els accents, no tinc cap problema que la televisió pública de Catalunya amb el diner públic ensenyi com ensenya altres festes religioses, una festa religiosa musulmana. El que no puc permetre de cap manera, i és quan aleshores començo a espantar-me seriosament i quan demano aquesta visibilitat del problema, és que la periodista del meu programa, en el que jo treballa cada dia, estigui amb un micròfon dient: "estic aquí a la festa del xai, sóc l'única dona que ha entrat perquè les dones tenen prohibida l'entrada" i no passi res. Els representants polítics, els diners públics, la Televisió de Catalunya, tots, estan ensenyant una festa amb normalitat on la dona –això sí, la dona musulmana, no ens preocupem, les altres podíem– tenia prohibida l'entrada. I, aleshores, jo vaig arribar a fer d'això un article, un article contundent, que es titulava *El silenci de las mujeres cordero*, on deia que una festa religiosa que parla de la transcendència espiritual i de l'intangible és un fet religiós, però una festa religiosa on la dona té prohibida l'entrada és un fet sexista. Per tant, és apologia de la segregació. I com a tal, com a mínim ens ho hem de replantejar.

Això lliga amb l'altre fenomen: jo crec que el gran repte de la dona del segle XXI és, sense cap mena de dubte, què fem amb els milions de dones al món que viuen en situació d'esclavatge, en situació de segregació absoluta, i que no preocupen ni interessin ningú. I aquí sí que realment hi poso molt l'accent, perquè tot i que jo crec que estem al nostre món, en una situació molt difícil encara, de molta necessitat de lluita i, també, de molta transversalitat, perquè penso que totes les dones de tots els estaments socials, culturals, edats, patim en major o menor grau el que significa ser dona... i això que som dones, les que estem aquí, segurament emancipades, amb feines, vides més o menys fantàstiques, etc., i, fins i tot, amb experiències interessants però, tot i així, totes podem explicar quan ens hi posem tranquil·lament, dia a dia, el que significa molt sovint ser dona, i haver de treure la bandera. Si això és així, ¿què significa ser una dona al Yemen? ¿Què significa ser una dona a l'Afganistan? ¿Què significa ser una dona a Qatar? ¿Què significa ser-ho a l'Àrabia Saudita? Estem parlant del voltant d'uns 700 milions de dones, més o menys, que no tenen dret a escollir la seva parella, que no tenen dret –no cal dir-ho– a votar o a tenir representació (en alguns països sí, però en la immensa majoria, no), que poden ser mutilades genitalment, que poden ser lapidades, el dolor i el crit sord de les quals no interessarà ningú, ni mobilitzarà ningú, i que tot això, a més a més, es farà entenen que “hi ha cultures on això passa”. Això no és un tema de cultura, això novament és un tema de racisme, en aquest cas de racisme sexista.

I vull posar l'exemple que a mi em va colpir més, que crec que és important posar damunt de la taula. Vivim en un món global on sembla que estem informats de tot, i on les notícies que passen a l'altra banda del món són capaces de commoure'ns sense cap mena de problema. Som capaços de veure un xicot negre apallissat en un barri de Los Angeles, estant a casa nostra, aquí a Barcelona, i indignar-nos amb el policia que l'està pegant, i dir: “on s'és vist això?”, sort que hi havia una càmera de televisió”. O som capaços d'estar en qualsevol conflicte del món i posar-hi la càmera i solidaritzar-nos amb la víctima i enfadar-nos amb el victimari, i d'alguna manera prendre consciència. Bé, aquesta càmera, per què no és mai amb el patiment femení? La darrera dona lapidada es deia Amina, i no és l'Amina nigeriana, és una Amina afganesa. La van lapidar a finals de juliol de l'any passat. Que jo sàpiga és la darrera que conec: 27 anys, 4 fills, el marit l'abandona a les muntanyes de l'Afganistan. L'abandona durant molts anys i, apa, espavila't. Una dona afganesa, de muntanya, rural, amb quatre fills, aconsegueix tirar endavant amb tots, que mengin cada dia. Sense cap dret reconegut, com podeu imaginar-vos. Torna el marit i decideix que *ha mirat* d'alguna manera el veí. I és possible que el veí la violés, perquè al capdavant, òbviament, una dona sola a l'Afganistan no pinta res. I, la denuncia al consell islàmic de torn, la condemnen a mort i el ritual, finals de juliol, va ser: els fills barons, el pare i el marit la van a buscar a la casa, el dia de la condemna, li posen un llençol blanc que li cobreix tot el cos. La pugen en un camió, aquell camió arriba fins al centre d'un turonet on tot el poble l'envolta. Han fet un forat al terra, l'enterren fins als genolls i,

aleshores, els familiars mascles de l'Amina tenen dret a tirar les primeres pedres. Les pedres no poden ser ni grans ni petites, grans no perquè acabarien massa de pressa, petites perquè tampoc són cruels. Quan el llençol està completament tacat de sang, s'acaba el martiri. D'això hi ha un vídeo, jo l'he vist. He vist tota l'agonia. I quan el vaig veure vaig dir: l'haurien d'ensenyar per televisió, i cap televisió va tenir interès. S'imaginem que això li hagués passat a un xicot negre?, posem per cas, i ara perdonin-me perquè vull que entenguin el que vull fer amb aquesta comparació. Hauríem considerat que un acte de racisme d'aquesta naturalesa, tan brutal i cruel mereixia que tothom sortís al carrer a cridar contra aquells bàrbars que havien fet això. Jo acabo de venir d'una manifestació de més de 100.000 persones, perquè van matar un xicot jueu de 23 anys de manera terrible i sagnant, durant tres setmanes segrestat, li van treure els ulls, li van tallar les orelles, etc. I és terrible, però hi ha hagut una manifestació de 100.000 persones i hi havia Sarkozy allà, i Chirac va anar al seu enterrament. I jo que corria per allà, hi era. Per a l'Amina no he pogut anar a cap manifestació, no l'he vist a cap televisió. No conec cap dirigent que hagi encès una espelmeta per la seva mort. Com ella tantes. ¿Què caram li passa a aquest món tan profundament malalt, que de les moltes malalties –i no crec que aquí la metgessa avui tingui la solució– ha decidit que la malaltia terrible, fonda, i tal vegada la primera, que és el domini fins a l'esclavatge més pur de la dona, no li interessa gens ni mica? I això és la font de tantes coses, de tantes! ¿Com creuen que és una societat, on els nens aprenen a menysprear la seva mare, i després la seva parella, i després la seva germana i tots els membres femenins de la seva família? ¿Com s'educarà en la igualtat, en la llibertat, en el sentit comú, en la bellesa, un nen que és educat en menysprear la seva mare? I n'hi ha milions en nom de vagin a saber què, jo sostinc que no és en nom de Déu, que al pobre el posen en cada embolic que déu n'hi do!, que és en nom, fonamentalment, d'una manera d'entendre el domini i el poder.

Estic convençuda –i segurament el Cuní devia tenir raó quan deia dediqueu-vos al segle XXI perquè al XXI ho teniu difícil– que estem davant de la primera de les intoleràncies, del primer dels dominis. O sigui, l'home sobre la dona és abans que el blanc sobre el negre, que el ric sobre el pobre. És el primer dels dominis i, probablement, serà el darrer. Però el fet és que, fins i tot, les grans reivindicacions socials que ens mouen tenen mirada masculina; i tenen una solidaritat selectiva en funció de si qui pateix és home o és dona. I em dol molt dir-ho així. I no hem avançat tant. Recordo haver llegit els textos d'Alexandra Kolontai. Era una aristòcrata russa que es va unir a la revolució russa a principis del segle XX, i era una dona que va deixar-ho tot –família, diners– per lluitar per a la revolució, que després va ser una ambaixadora dels inicis de la Unió Soviètica als països escandinaus. Aquesta dona té unes memòries on explica: “jo feia durant el dia la revolució contra les oligarquies i la dictadura tsarista, i a la nit contra la meua parella que no entenia res”. És a dir, fins i tot la revolució, la que havia de canviar la història –després ho va fer molt malament–, era masculina. Tots els grans teòrics del pensament, fins i tot, del pensament que vol

avançar i que vol canviar la societat, han tingut una mirada misògina. Jo tinc una pila de referents que he llegit, que he estudiat i m'han interessat però quan ho faig m'oblido que són misògins perquè si no no em serviren, i n'hi ha molt pocs, amb l'excepció d'unes dones, que d'alguna manera m'hi posen llum.

Al segle XXI, al feminisme actual, crec que en alguns aspectes hem avançat: hem canviat els codis penals, els codis civils... de les societats democràtiques, però no de totes. L'any passat estava a Costa Rica i hi havia un debat al Parlament sobre si el maltractament havia de ser tipificat com a delicte o no. I es va decidir que no perquè era un tema de família. És a dir, a Costa Rica maltractar la dona és un tema familiar, l'estat no s'hi pot ficar. I jo recordo que vaig tenir la possibilitat d'estar en una televisió i els deia: "escoltin, un senyor que pega la seva dona no és un marit, és un delinqüent; i un nuvi que pega no és un nuvi, és un delinqüent; un amant que mata no és un amant, és un delinqüent; i no és un tema de família". Evidentment, allà, l'església catòlica va tenir un paper molt important. Amb això vull dir que en el pla estrictament penal no tots els països que tenen teòricament unes regles de joc democràtiques tenen el tema resolt, i en el pla social aquí estem empenyent i empenyent per aconseguir canviar els paradigmes de fons, profunds, estructurals, que d'alguna manera tenen una mirada masculina en la societat. En el pla individual, totes fem el que podem, perquè, entre altres coses, quan es tracta del nostre amic/amant/marit ens tornem entranyables. I, aleshores, jo ara quan arribi a casa me'l trobaré i em dirà: "He tingut un dia!". I em veureu preocupada perquè, pobre, ha tingut un dia... I segur que l'ha tingut, però també aquesta és una conquesta.

Deixeu-me acabar dient que sobre aquest tema no hi posem només la mirada occidental. El gran dolor de les dones, el gran crit silenciós són milions d'elles que avui no tenen dret a ser metgesses, a ser periodistes, a ser escriptores. No tenen el dret a ser poetes, no tenen el dret a estimar qui volen, o a decidir que han deixat d'estimar-lo, i poden ser assassinades només per haver nascut dones en el lloc equivocat, davant la indiferència de tot el món, davant la indiferència més absoluta. Si alguna cosa hi ha avui solitària al món és l'enorme drama, l'enorme tragèdia de milions i milions de dones que no surten a cap telenotícies, a cap focus informatiu, i la mort de les quals no interessa pràcticament ningú. Gràcies.

Carme Valls

Bona tarda a tothom. Gràcies a tot l'equip que esteu fent aquest treball que realment és imponent. Ja veureu el dia que us poseu a llegir aquestes revistes, que s'han de pair. Jo els preguntava: Quan temps tardeu en escriure això? Diuen: un any. Va d'acord. Serà l'any que jo tardaré a acabar-me-la: ara per ara només m'he acabat la revista que té un dossier que parla del cos; ara entraré a la de gènere i cultura popular. També, agrair-li molt a la Pilar Rahola que hagi fet aquest discurs, que és absolutament necessari, de les nostres companyes del món que viuen en situacions absolutament

diffícils i d'opressió. Simplement, per reivindicar que nosaltres, totes les que ens considerem feministes, hem lluitat sempre pels drets de les dones, estiguin on estiguin, algunes estant patint unes situacions d'una opressió flagrant, a algunes se'ls ha arrencat el clítoris, precisament perquè no puguin sentir plaer, com són els 70 milions de mutilades genitals que hi ha en aquest moment al món. I a altres, se'ls ha arrencat el clítoris mental, fent que no puguin accedir al plaer, precisament per la repressió que han sofert a la seva infància, amb la moral que han tingut, amb la religió que han viscut. Crec que en aquest imaginari és quan us introduïu vosaltres amb la revista, amb la cultura, per tot el que tenim aquí dintre.

He acabat un llibre que sortirà a la primavera que es titula precisament *Dones invisibles per a la medicina*; "dones invisibles" ha estat un dels meus discursos. Precisament em preguntava com podia ser que havent-hi tanta ciència, havent-hi tanta informació, sabent que hi ha moltes diferències en les malalties d'homes i dones, quinze anys després d'haver-ho dit, d'haver fet congressos internacionals de dona, salut i treball, de voler posar de manifest aquestes diferències, encara els problemes de salut de les dones continuïn invisibles. I m'agrada que la Pilar hagi començat per la invisibilitat perquè per a mi és un paradigma veure què està passant en la salut, però també en molts altres camps. I, és clar, durant tot el llibre m'ho vaig preguntar. M'ho vaig preguntar des de l'adolescència a la menopausa passant per la violència de gènere, passant per tots els moments de la vida, per la salut mental: què ens està passant?

Primer, la societat ha estat marcada per tots els conceptes patriarcals des de fa 4.000 anys. Sembla que abans es considerava que les dones eren deesses per les figuretes que hem trobat al costat de la llar, i la imatge de la maternitat (adorant el fet que poguessin tenir descendència: potser no sabien per on entrava res, però veien que la panxa se'ls inflava i que podien tenir un fill o una filla). Això és l'únic que sabien els nostres besavis del neolític. Les dones eren respectades quan eren nòmades i no hi havia propietat. Però a la que van començar a haver-hi terres per apropiar-se, i els homes o les tribus s'havien de barallar per veure si podien tenir un tros més de terra que el veí del costat, a partir d'aquí, la dona va ser primer objecte de canvi –sembla que vam ser objecte de canvi des de l'època de les guerres púniques i des dels romans–, després van ser considerades precisament perquè necessitaven que es quedessin a la llar perquè els homes poguessin anar a la guerra, i finalment, es van inventar que eren inferiors, que, a sobre, els nens que naixien de les dones, naixien perquè les dones tenien un receptacle, però realment qui tenia tot, tot, tot el ser humà a dintre era un espermatozou. Aristòtil d'això en va fer tota la teoria i, per tant, les dones només rebien i l'home posava la llavor. A partir d'aquí, tota la teoria per a controlar-les, per a posseir-les.

Ens van perjudicar molt Moisès i el Gènesi quan ens va començar a explicar que totes les culpes de tot el que passés a la humanitat des del començament dels segles fins al final eren de les dones. També, a altres religions: entre els berbers i els tuaregs sempre hi ha algú que quan beu

aigua és enverinat per una dona. Tenim uns imaginaris ancestrals en totes les cultures, que consideren la dona culpable de qualsevol cosa. És clar, si som culpables de qualsevol cosa, com es podien rebel·lar?, ¿com podien tenir una actitud de rebel·lió si elles eren l'esca del pecat? Les que hem estat educades en la religió catòlica, ¿sabeu la quantitat de vegades que ho havíem sentit en tots els sermons de totes les misses de fa molts anys? Però, a més, ve la ciència i ens diu: ara, tot això, ho descriurem i ho detallarem.

A la facultat de medicina em van ensenyar que dones i homes eren tan iguals que no valia la pena estudiar les dones: estudiant els homes ja n'hi havia prou perquè érem exactament iguals, excepte en el parir, que era un moment de la vida de la dona. Algunes dèiem: “i la depressió postpart, també la passen els homes?”. I ens responien: “a vegades sí, també la poden passar, la diferència és ben bé només l'embaràs”.

Aquesta va ser la història que jo vaig viure. Quan he començat li he dit a la Meri Torras: “jo explicaré la meua història, perquè jo no sóc feminista de tota la vida”. Quan vaig estudiar a la facultat de medicina jo volia ser metge, no volia ser metgessa, volia ser metge. Volia ser metge, el meu pare era metge i em va dir: “No hi vagis, a la facultat, que les dones no tindreu mai possibilitat de treballar. No vindrà ningú, ningú voldrà confiar en una dona. Potser podríeu visitar nens, però res més, pediatres potser sí, però res més”. És clar, la sensació que mai no podries arribar a fer aquesta feina em va fer desitjar sempre ser com un home, fins que a còpia d'escoltar pacients a la consulta, una va traient noves idees. A mi el feminisme em ve de tant escoltar dones explicant-me el seu sofriment i a còpia d'explicar-me com patien. Cada vegada que elles deien que estaven cansades o que tenien dolor, la resposta del metge era: “Ui, segurament té nervis”, “ui, segurament està neurastènica” o “ui, segurament és menopàusica”. I tant si deies: “Potser menopàusica no perquè té 30 anys”, la resposta era: “Bé, però ho serà”. D'acord que ho serà, però ara, ¿què més li està passant a aquesta dona que està cansada o que té dolor? Aquí va ser quan em vaig començar a formular noves preguntes i a creure realment que les dones som invisibles per a la ciència.

Això ja eren els anys setanta, i el corrent feminista de l'època començava a parlar de violència. I de com la violència podia provocar problemes de salut. Aquests grups deien: “Sí, algunes dones tenen problemes de salut, però estan provocats per les contradiccions i la discriminació que pateixen moltes d'elles”. Jo en aquest aspecte hi estic d'acord però, és clar, deien que no hi havia altres diferències.

Després van venir altres grups, sobretot al voltant del 1995, quan van sorgir uns laboratoris mèdics que després d'haver-nos dit que durant la menopausa no passava res i que si ens ventàvem amb un vano ja passaríem les sufocacions, van passar a vendre'ns un producte. I aquí, en vendre'ns un producte, ens van vendre una malaltia que es deia menopausa, que fins aleshores no havia estat cap malaltia però com que ens intentaven vendre alguna cosa, a partir d'aquí es va convertir en

malaltia. I és més, l'estratègia de venda d'aquest producte era: fem conferències sobre la menopausa dient que el dolor i l'envelliment és culpa de les hormones i, d'aquesta manera, vendrem més productes d'aquest tipus. Aquests van parlar de les diferències: "Sí que n'hi ha de diferències. Fixeu-vos, les dones tenen la regla i després no la tenen". Això és una gran diferència, les dones són víctimes del seu cos, per tant, aquesta va ser una altra manera de convertir la dona en controlada, inferior i posseïda, perquè aleshores havia de seguir les normes que s'havien establert de les teràpies hormonals que havien de prendre i que, a sobre, es van introduir al mercat sense investigar.

Per tant, aquí vam tenir una altra medicalització sense investigació. Els problemes de les dones havien estat invisibles perquè no s'havien investigat i aleshores se'ns havia donat una teràpia que tampoc s'havia investigat. I deu anys després han hagut de reconèixer que les teràpies que van donar a la dècada dels 90 produeixen més càncer de mama i més trombosis que no pas les solucions que en teoria volien donar.

Per tant, ho tenim malament. La Pilar Rahola deia que la història se'ns continua repetint. Sí, i la història de la invisibilitat en la ciència, també. Hi ha hagut algunes millores, sí, però no massa. Fa vint anys no teníem cap treball en cardiologia en el qual hi haguessin dones representades i ara ja n'hi ha. Fa vint anys, tot es feia només amb homes, pels infarts, pel tabaquisme... només hi havia homes, i es pensava que l'infart de les dones era com el dels homes, que comença amb un dolor al braç esquerre. Ara sabem que no és així: en l'infart de miocardi de les dones els símptomes són dolor per sota l'esternó i nàusees. Vint anys després d'haver-ho dit només el 30% dels nous professionals de la medicina inclouen dones a les seves mostres per estudiar, per exemple, cardiologia o per estudiar el càncer. Aquestes coses continuen passant, i tot i que algunes coses han canviat, encara som invisibles per a bona part de la ciència.

Però, per a mi, les contradiccions encara més grans es donen en l'imaginari, amb la inculcació a les dones d'aquesta sensació de culpa, de valdre poca cosa, però d'haver-se de cuidar el cos i l'aspecte físic per ser perfectes. Una s'aixeca cada matí, i pot dir davant del mirall: "No sóc res, però he de ser com...". Quan érem petites havíem de ser com la Mare de Déu: imagineu-vos, un impossible total. A l'època actual... com la Claudia Schiffer? No ens ha d'estranyar doncs que hi hagi noies anorèxiques.

Parlar dels feminismes del segle XXI crec que vol dir que puguem començar a ser lliures. A vegades dic: "De feminismes n'hi ha molts, tants com dones lluiten per als drets. Que algunes hi lluitaran des de la literatura; altres, des de la medicina; altres, des del periodisme... però que siguin veus que diguin coses clares, que argumentin, que aclareixin les idees, que no ens facin sentir culpables, que ens diguin que podem viure sense models... perquè no hi ha un model de feminisme. Quina sort! Quina llibertat! No tenim un model!".

El masclisme és el que oprimeix les dones. Des del feminisme podem viure fins i tot sense homes perquè podem viure per als drets de les dones. Si els homes ens impedeixen tenir drets, naturalment hi lluitarem. Però no és aquest el nostre objectiu. Jo he lluitat molt anys per fer més clara, més visible, la situació de les dones en relació a la salut. Aquest és un aspecte, però permeteu-me també un altre exemple, perquè després, des de fa deu anys, he agafat una opció –la Pilar Rahola la va agafar abans que jo– que era participar directament en la vida de les institucions. No en la política, perquè en la política hi sóc des que vaig entrar a la facultat de medicina i vaig descobrir que Franco havia estat una gran enredada i, aleshores, vaig descobrir el que havia passat a l'època franquista, que naturalment havent anat a un col·legi de monges, ho tenia absolutament invisible. Aleshores, el descobriment de la realitat de la vida social per als que vam viure l'època de la dictadura només va fer que motivar-nos per a lluitar. Això, i algun degà una mica pesadet com el que vaig tenir jo a la facultat de medicina, que el primer dia en entrar a la facultat, en tenir-nos a tots asseguts va dir: “Todas las del collar de perlas fuera de la sala. Las mujeres en la Facultad de Medicina no han de estar para nada”. I ràpidament ens va conscienciar. També ens va dir a tots: “Y ustedes, todos caballeres, a sus zapatos. Los estudiantes siempre a estudiar, no se metan con la clase obrera, no hagan nada más, no lean, no hagan teatro, no miren nada más, ustedes sólo a estudiar anatomía patológica”. Aquest era el catedràtic d'anatomia patològica Sánchez Lucas. Aquest senyor em va ajudar molt a conscienciar-me ràpidament sobre què havia de fer a la vida, que és no fer res del que m'estava dient, naturalment. Em vaig quedar a la facultat. Jo no portava collaret de perles, per tant, no vaig haver de sortir de la sala. I allà vam començar la lluita política, els estudiants que vam fer el sindicat democràtic d'estudiants. Per tant, jo no puc dir que el meu compromís vingui d'adulta, vaig començar a lluitar des dels 17 anys.

Però veient les dificultats pels canvis i veient que no podria acabar de canviar mai allò de la salut si no canviàvem els pressupostos, si no hi havia realment un canvi, doncs... fa uns deu anys em vaig fer Ciutadana pel Canvi, per veure si això també ho podíem canviar des de les institucions. Aquí també he tingut una experiència que és la dificultat de viure en segons quins espais. La medicina és una ciència molt androcèntrica, però jo m'havia endreçat un espai que era meu, que era el meu despatx, en el qual podia fer la meua medicina com jo la volia fer. Però en arribar al Parlament, ja vaig veure una altra cosa. El Parlament era un espai molt, molt androcèntric, amb unes normes molt androcèntriques, i la política també ho era molt. La manera com es prenen les decisions, les dificultats, fins i tot, perquè t'escoltessin, les dificultats de conciliar la vida personal i familiar entre els polítics, allò ja era absolutament kafkià. Algunes persones em deien: “Quina és l'aportació de les dones a la política?” Després de vuit anys d'estar al Parlament, crec que hem aconseguit dues coses que us semblaran absolutament menors, però que estic molt orgullosa d'haver-les pogut viure en primera persona.

Una d'elles va tenir lloc durant la primera legislatura. Va haver-hi dues diputades que van tenir nens i, és clar, no sabien on posar-los; el dia que s'havia d'anar a votar no els podien donar el pit, i aleshores, com ho vam haver de fer? Vam habilitar l'avantsala del despatx del president del Parlament perquè poguessin donar el pit a aquests dos nens que acabaven de néixer. Però això va plantejar un problema perquè a més una de les diputades va tenir un fill prematur molt petit i molt greu, i volia estar al costat de la incubadora. I com que a l'altra legislatura venia d'un vot, doncs resulta que no la hi van deixar anar. Això va provocar una solidaritat de totes les diputades de tots els grups polítics oferint-nos a marxar de l'hemicicle perquè aquella noia pogués anar al costat de la incubadora. I això va fer plantejar la qüestió per primera vegada a uns senyors que segur que tenien fills però que no els havien hagut de donar mai res, ni el pit ni el biberó. Per primer vegada es posava sobre la taula la necessitat d'adaptar espais públics a les diversitats que anaven tenint. I això ha fet canviar el reglament, i en el reglament actual, per exemple, es permet que hi pugui haver una cosa que no existia per a les diputades, que és la baixa maternal. Existia per a totes les treballadores del país però per a les diputades, no. Per tant, es van adonar que érem éssers humans, també al Parlament.

El segon cas té a veure amb una resolució interna d'un partit, que ja és pública. En aquest cas, ho vaig poder viure indirectament. El partit del que parlo és el PSC, i va consistir en arribar a un pacte intern perquè almenys les persones d'aquest partit, homes i dones, tinguessin un cap de setmana lliure al mes, perquè tampoc no el tenien. Això només perquè ens fem una idea de com podem anar trobant-nos. La gent que fa política ha de tenir vida pròpia igual que l'altra gent.

Així, què hem fet les dones a la política? Jo penso que moltes coses, sóc una admiradora de Hannah Arendt i de Fina Birulés. Segueixo tots els seus treballs. Crec que les dones poden aportar, com els homes que vulguin aprofundir, anàlisis més profundes, anàlisis dels totalitarismes. Com que els hem viscut tant, i hem viscut tants sofriments, i hem estat tan controlades i posseïdes, tot el que sigui democràcia ens va bé. María Jesús Izquierdo diu que potser no és que les dones hàgim de fer, transformar, integrar-nos en el món dels homes, probablement el que hauríem de fer és obrir el món a la participació, perquè el món de la política, molt androcèntric, no ha tingut gaires ganes d'obrir-lo a la participació democràtica. I les dones hi tenim molt a dir, perquè que hem patit l'exclusió, com els negres, els gitanos, els homosexuals, com tants altres col·lectius, però segurament de manera més primigènica, perquè des del moment que ens diuen: "tu, queda't a casa que jo me'n vaig a la guerra i pobre de tu que et moguis d'aquí, dels fogons perquè m'has de vigilar els fills i a més no vull pas que tinguis contacte amb ningú més perquè el fill és meu, i és la meva propietat i tu t'has de quedar aquí". El dia que va passar això, es va iniciar l'esclavitud més antiga i, per tant, la més difícil de canviar.

Com podríem canviar-ho? Jo crec que hi ha hagut cada vegada més condicions. Primer, tenim més informació, encara que no tot es vulgui

convertir en notícia. La primera vegada que vaig veure una pel·lícula d'una mutilació genital em vaig quedar horroritzada, i a partir d'aquí sempre la passo a tots els cursos que faig a la Universitat de Barcelona, on tinc una assignatura que es diu *Epidemiologia de les diferències*, perquè vegin aquesta realitat, perquè no ens en descuidem. Per tant, hem de fer-ho més visible, com els escrits de la Pilar Rahola: cada dissabte és sagrat llegir l'article de la Pilar. Tots hauríem de poder fer més visibles les realitats diverses perquè d'opressions n'hi ha de molts tipus, d'enganyos en els llibres de literatura n'hi ha de molts tipus, de mentides a les cançons també n'hi ha de molts tipus –només cal repassar les lletres dels tangos. Però en aquest moment històric, i he tingut la sort i l'experiència de viure el IV Congrés de Dones, salut i treball, a Nova Delhi, i m'he pogut trobar amb dones índies, xineses, indonèsies... metgesses d'aquests llocs i altres treballadores socials que estant lluitant com nosaltres per fer un món diferent. Moltes, les africanes ja fa molts anys que m'ho van dir, també estaven lluitant per abolir la mutilació. Elles proposen que fem xarxes, i aquí internet ens ha ajudat molt. Les xarxes de dones que puguem mantenir, teixint aliances, teixint complicitats. Les dones que van aconseguir que les palestines i les israelianes treballessin juntes, que les bosnianes i les sèrbies, totes dues violades pels dos exèrcits per cada banda, lluitessin juntes per als drets de les dones, per als drets dels nens que van néixer d'aquestes violacions sense cap ajuda i després repudiades perquè les havien violat i, a sobre, havien tingut fills. Doncs, algú les ha d'ajudar: fem la xarxa entre dones.

Tot això ha donat lloc a manifestacions feministes que han sorgit ara del País Basc, que també donen una esperança. Totes les diputades del Parlament es van unir per fer un manifest per a la pau. No l'he llegit, no sé si el puc subscriure, ho dic amb la prudència que em guia des de fa temps a no afirmar res que no hagi llegit abans. He demanat que me l'enviïn. Però em va agradar que almenys intentessin fer un gest.

M'agrada la idea d'intentar canviar el món i sobreviure en un món tan difícil, amb uns imaginaris que ens fan sentir tan culpables, per mitjà de xarxes entre dones, amb tots els homes de bona voluntat que ens vulguin acompanyar en aquesta marxa per a l'alliberació del que ha estat el captiveri del patriarcat. Res més i moltes gràcies.